

De Zwartkeellijster van de Selwerderhof

Dušan Brinkhuizen & Bert de Bruin

Dušan Brinkhuizen ontdekte op 11 november tijdens een excursie een Zwartkeellijster; hieronder beschrijft hij de spannende ontdekking.

Bert de Bruin, die de vogel de volgende dag goed heeft kunnen zien, beschrijft de vogel en verzamelde enige achtergrondinformatie.

Op zaterdag 11 november organiseerde mijn broertje Lazar 's middags een voegelexcursie. Zodoende vertrok hij met een aantal vriendjes naar de Selwerderhof, een parkachtig kerkhof aan de noordwest-rand van de stad Groningen. Op het programma stonden: IJsvogel, Beflijster, Vuurgoudhaan en Ransuil, die elk op voorgaande dagen daar gezien waren.

Ik mocht niet deelnemen aan de excursie, maar toch ben ik hen stiekem achterna gefietst. Ze hadden me al gauw in de gaten, dus moest ik wel op een afstand blijven. Aangekomen op het kerkhof besloot ik naar de vijver te gaan om hen daar op te wachten. En ja hoor, daar kwam de bende aan. Ik kreeg al snel de schuld van het weggagen van de IJsvogel. Die zat er namelijk niet, maar de Beflijster liet zich goed zien in de struiken rondom de vijver. Vooruit, ik mocht toch deelnemen aan de excursie, want ze waren van mening dat ik nog wel van pas zou komen bij het terugvinden van de IJsvogel.

Even later zag ik aan de andere kant van de vijver een vreemde, grijzige lijster. Hij zat samen met de Beflijster in een bessenstruik. In een rustig tempo liep ik om de vijver heen, terwijl ik de vogel in de gaten hield. Bij elke stap die ik dichterbij kwam werd het me duidelijk dat het nog wel eens leuk kon worden. Ik dacht 'shit', toen het beest in een dennenstruik verdween en verhoogde mijn looptempo. Toen ik

bij de struik was aangekomen vloog hij er weer uit en ging in een vrijstaande boom zitten. De vogel zat nu op ongeveer tien meter van me vandaan, zodat ik hem goed kon bekijken. Het probleem was dat mijn handen begonnen te trillen, omdat ik besepte dat ik naar een Zwartkeellijster stond te kijken. De vogel zat er ongeveer drie minuten en was erg alert. Toen ik mijn kijker liet zakken vloog hij weg. Mijn broertje en ik hebben nog een half uur tevergeefs gezocht, terwijl de andere ventjes oorlogje speelden.

Thuisgekomen heb ik direct alle foto's van de Zwartkeellijster van Den Helder opgezocht; ik was toen 100 procent zeker van mijn zaak! Vervolgens belde ik met Bert de Bruin en Eric Koops, die beiden enthousiast waren na het horen van de kenmerken van de vogel. Maar helaas, het schemerde al en dus had het weinig zin om er direct naartoe te gaan.

De volgende morgen, zondag 12 november, was het beroerd weer; vrij koud met af en toe regen. Toen ik om even over negen op het kerkhof aankwam, waren er al ongeveer twintig vogelaars verzameld om de vogel te zoeken. Hij was nog niet teruggevonden. Ik besloot toen naar het ruige terrein achter de vijver te gaan, omdat zich daar vaak lijsters bevinden. Tot mijn verbazing zat de vogel boven in een struik samen met een aantal Koperwieken en Merels. Nadat mijn broertje door de scoop had gekeken fietste hij naar de vijver om de aanwezigen te waarschuwen. Na een spannend kwartiertje hadden de meesten het beest gezien. Iedereen was het erover eens; het was inderdaad een Zwartkeellijster en het nieuws werd doorgepiept.

Die dag vloog de vogel vrolijk rond over het kerkhof. Een kleine 75 vogelaars hebben de Zwartkeellijster die dag kunnen bekijken. Hoewel hij zich, evenals de Koperwieken, schuw en vliegerig gedroeg, was hij af en toe fraai te zien,

vooral als hij in de toppen van de kale bomen zat. De drie dagen erna is de Zwartkeellijster nog dagelijks gezien, maar daarna werd het steeds moeilijker. Voorzover nu bekend is de vogel op dinsdag 21 november voor het laatst gezien.

Zwartkeellijster: nieuw voor de Selwerderhof

Hiervoor is uitgebreid verteld over de perikelen rond de vondst. Omdat het zo'n leuke soort is, die door zeer velen is gezien, maar vooral ook om de documentatie volledig te maken, mag de zakelijke kant van het verhaal niet ontbreken. Bij deze...

Beschrijving

Grootte en bouw: duidelijke *turdus*-lijster, in grootte tussen Merel *Turdus merula* en Koperwiek *T. iliacus*. De vogel deed qua bouw denken aan Koperwiek, maar met naar verhouding een langere staart.

Verenkleed: bovendelen uniform grijsbruin, meer grijs dan bruin; staart donkerder dan rest bovendelen, zonder roodbruine tekening. Kop met kruin als mantel en rug en duidelijke lichte wenkbrauwstreep. Wang en oorstreek groezelig en fractie lichter dan rug en mantel. Tussen wangen en donkere baardstreep licht omgrenzing van de wang- en oorstreek. Bovenvleugel eveneens grijsbruin met diffuse lichte toppen aan grote dekveren. Ondervleugel grijzig, ondervleugeldekveren rossig getekend. Onderdelen lichtgrijs met donkere tekening: langs de lichte keel twee donkere baardstrepen, uitwaaiend over de borst in een donkergrijs vlek- en streep patroon. Op de flanken tekening iets doorlopend. Een en ander resulterend in een vlekkerige donkere borstband.

Naakte delen: iris donker, snavel donker, maar basis van de ondersnavel opvallend lichtgeel. Pootkleur niet goed vastgesteld.

Zwartkeellijster, 12 november '00 Groningen.

Video stills Teus Luijendijk

Geluid: Beflijster *T. torquatus*-achtig "tjak..tjak" of enigszins rinkelend "tsrieeee".

Gedrag: Optrekkend met andere lijsters als Merel en Koperwiek. Veelal foeragerend op bessenstruiken of hoog in toppen zittend, maar nooit langer dan enkele seconden.

Determinatie

Roodkeellijster *T. ruficollis ruficollis* en Zwartkeellijster *T. r. atrogularis* worden volgens velen tot één soort gerekend. Er gaan echter ook stemmen op om de twee taxa te splitsen tot twee monotypische soorten (Clement *et al* 2000, Knystautas 1993, Monroe & Sibley 1993, Palmer 2000).

Op zich is de determinatie niet zo moeilijk. De combinatie van grijsbruine bovendelen, lichte wenkbrauwstreep, lichtgele basis aan de ondersnavel, lichte keel, tekening aan de onderzijde én donkergrijze staart past alleen op Zwartkeellijster (Clement *et al* 2000, Cramp 1988, Mullarney *et al* 1999, Robson 2000).

Alleen bij vrouwtjes in eerste winterkleed kan men problemen verwachten. Roodkeellijster heeft in dat kleed echter altijd roodbruine tekening in de staart(basis) en ook de vlekking op de borst zou een roodbruine gloed, hoe gering ook, moeten vertonen (Clements *et al* 2000, Lewington *et al* 1991, Mullarney *et al* 1999, Robson 2000). Een verder probleem is het voorkomen van tussenvormen uit de zone waar de twee taxa hybridiseren. Er zijn meerdere verschijningsvormen van dergelijke 'mixen' bekend, maar altijd zijn de invloeden van *atrogularis* en *ruficollis* in combinatie terug te vinden in het verenkleed (Clements *et al* 2000).

Nog een andere hindernis bij de herkenning van Zwartkeellijster is het voorkomen van abnormaal getekende Merels. Het doet zich eigenlijk alleen voor als dergelijke individuen (met name) op de onderdelen lichter getekend zijn. Vaak ziet men bij nadere bestudering van een dergelijk kleed direct dat het om een anomalie gaat. Het toeval wil dat afgelopen november zo'n exemplaar aanwezig was op de Selwerderhof.

Anders gezegd, op basis van bovenstaande beschrijving en videobeelden is de determinatie van de vogel van de Selwerderhof als eerste-winter vrouwtje *atrogularis* veilig gesteld.

Ectopisch gedrag

De soort broedt in zuidelijk Siberië van oostelijk Europees Rusland tot aan het Altai-gebergte in het oosten. Hij overwintert op het Indisch sub-

continent, in Pakistan, Afghanistan, Iran en verder westelijk tot op het oostelijk deel van het Arabisch schiereiland. *Ruficollis* heeft de verspreiding zuidoostelijk van *atrogularis* (Cramp 1988, Clements *et al* 2000). Een eenvoudige gevolgtrekking is dat hij aanzienlijke afstanden moet overbruggen om de overwinteringsgebieden te bereiken.

In zo'n beetje alle landen in Europa is de soort één of meerder malen opgedoken. Vooral in Groot-Brittannië is het een regelmatige verschijning met tot en met 1999 45 gevallen (Palmer 2000). Vrijwel altijd gaat het dan om het taxon *atrogularis* met een voorkeur voor de late herfst en winter. *Ruficollis* is een extreme dwaalgast: Er is een goed gedocumenteerd geval in Engeland van 29 september tot 7 oktober 1994 (Cox 1994). Andere gevallen van *ruficollis* met onbekende documentatie zijn bekend uit Frankrijk, België, Noorwegen, Duitsland, Oostenrijk en Italië (Lewington *et al* 1991).

In Nederland zijn vier andere gevallen van Zwartkeellijster bekend:

Van 31 maart t/m 3 april 1981 een vrouwtje in de tuin van het Nedersaksisch instituut aan de Westersingel te Groningen (Grauwe Gors 9 (1), de Bruin & de Bruin 1997). Een foto van dat geval is te vinden in Dutch Birding 3:72 (1981).

Op 9 oktober 1982 een onvolwassen mannetje of adult winter vrouwtje achter de Kobbeduinen op Schiermonnikoog (Limosa 56:260-261).

Van 4 januari t/m 20 maart 1996, een onvolwassen vrouwtje in Den Helder (Dutch Birding 19:269-273).

Van 12 t/m 14 april 1998, adult mannetje in West op Terschelling (van den Berg & Bosman 1999).

Er is ook nog een geval bekend van een vogel in de botanische tuin van de Hortus te Haren, Groningen (Boekema *et al* 1983, Scharringa & Osieck 1980). Het zou gaan om een hybride tussen *atrogularis* en *ruficollis*, daar aanwezig van 28 november t/m 5 december 1978. Dat geval is wegens onvoldoende documenta-

tie niet meer gerechtvaardigd voor de Nederlandse lijst (van IJzendoorn *et al* 1996). Om kort te gaan, de waarneming van de Zwartkeellijster op de Selwerderhof is dus het vijfde aanvaarde geval voor Nederland en opvallend genoeg het tweede voor de gemeente Groningen.

Literatuur

- van den Berg, A.B. & C.A.W. Bosman 1999. Zeldzame vogels van Nederland. Utrecht
- Boekema, E.J. , P. Glas & J.B. Hulscher 1983. Vogels van de provincie Groningen. Groningen
- Brouwer, R.E., R.A.C. Halff, & N. Harder 1997. Zwartkeellijster in Den Helder in januari-maart 1996. Dutch Birding 19:269-273
- de Bruin, B. & S. de Bruin 1997. Lijst van Groningse vogels. Bijlage van De Grauwe Gors 1997 (3 en 4)
- Clement, P., R. Hathway, C. Byers & J. Wilczur 2000. Thrushes. London
- Cox, S. 1994. The Red-throated Thrush in Essex-a new British bird. Birding World 7:392-395
- Cramp, S (ed) 1988. The birds of the Western Palearctic 5. Oxford
- Ferwerda, A. & M.J. Swart 1983. Zwartkeellijster *Turdus ruficollis atrogularis* op Schiermonnikoog, Limosa 56:260-261
- van Klinken, J. 1981. Een Zwartkeellijster in de Groninger binnenstad. De Grauwe Gors 9:31
- Knystautas, A .1993. Birds of Russia. London
- Lewington, I., P. Alström & P. Colston 1991. A field guide to the rare birds of Britain and Europe. Jersey
- Monroe, B.L. & C.G. Sibley 1993. A World Checklist of Birds. New Haven
- Mullarney, K., L. Svensson, D. Zetterström & P.J. Grant 1999. Collins Bird Guide. London
- Palmer. Ph. 2000. First for Britain and Ireland 1600-1999. Chelmsford
- Robson, C. 2000. A field guide to the birds of South-east Asia. London
- Scharringa, C.J.G. & E.R. Osieck 1980. Zeldzame vogels in Nederland 1978. Limosa 53:27-33
- van IJzendoorn, E.J., J. van der Laan & CDNA 1996. Herziening Nederlandse avifaunistische lijst 1800-1979: tweede fase. Dutch Birding 18:157-202

Dušan Brinkhuizen
Koninginnelaan 18a
9717 BT Groningen
050-3113727
brinkbmt@noord.bart.nl
&
Bert de Bruin
Albertine Agnesplein 8a
9717 EV Groningen
050-3139251
tete@wxs.nl